

Іващенко М. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
Харківський навчально-науковий інститут
Університету банківської справи*

Руда Д. К.

*магістр
Харківського навчально-наукового інституту
Університету банківської справи*

Ivashchenko Maryna

*Ph.D., Associate Professor,
Kharkiv Educational Scientific Institute of the Banking University*

Ruda Daria

*Master,
Kharkiv Educational Scientific Institute of the Banking University*

ПРИЧИНИ УПОВІЛЬНЕННЯ ЗРОСТАННЯ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ

Анотація. Статтю присвячено актуальній проблемі уповільнення зростання світової економіки та світової торгівлі. На основі аналізу статистичних даних простежено помірне зростання експорту та імпорту в розвинутих країнах. Також спостерігається розвиток глобальних торгових дисбалансів, пов'язаних із перевищенням грошової вартості товарів, які експортують країни, що розвиваються, та країни з перехідною економікою, над вартістю товарів, які вони імпортують. Простежено структурні чинники, які впливають на торгівлю, обертаються валютно-фінансовими збитками і перешкоджають ефективній роботі підприємств на зовнішніх ринках. Досліджено ризики для глобальних економічних перспектив, серед яких: подальший відтік капіталу з ринків, що розвиваються, через тривале посилення готівки центральними банками в країнах із розвинутою економікою; «тарифна війна», що назріває та тягне за собою підвищення процентних ставок; зростання боргового навантаження та економічна невизначеність. Узагальнено аналітичні оцінки уповільнення темпів зростання світової економіки різних міжнародних фінансових організацій: загальне уповільнення зростання в країнах із ринком, що формується; проблеми в макроекономічних пропорціях Китаю; торгові суперечки між США та Китаєм; зниження цін на біржові товари і поступове посилення грошово-кредитних умов в США. Підхід до комплексу локальних і глобальних причин удосконалено залученням до аналізу принципу циклічності глобальної економіки, пов'язаного з технологічними змінами та переходом на поновлювані джерела енергії так званої «четвертої технологічної революції». Доведено, що уповільнення зростання світової економіки є довгостроковим трендом, пов'язаним із впливом кількох чинників: досягненням розвиненими економіками потенційних меж зростання; регулярними фінансовими кризами, частота та інтенсивність яких ростуть, а також системою світових фінансових ринків і колосальних дисбалансів.

Ключові слова: уповільнення зростання світової економіки, помірне зростання експорту та імпорту, структурні чинники впливу на торгівлю, «тарифна війна», торгові суперечки, циклічність глобальної економіки, «четверта технологічна революція».

Вступ та постановка проблеми. Аналітики міжнародних фінансових організацій відзначають, що нині світова економіка дещо уповільнила темпи свого зростання. За даними МВФ, середні темпи зростання світового ВВП у 2011–2017 рр. становили 3,6%, тоді як в попереднє десятиліття (2001–2010 рр.) вони були на рівні 3,9%. З іншого боку, темпи зростання світового ВВП у XXI ст. поки що вище, ніж в останні два десятиліття XX ст.: у 80-ті роки вони становили 3,2%, у 90-ті – 3,1%.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо розвитку світової економіки та його динаміки активно вивчаються вітчизняними та зарубіжними вченими, такими як: Л. Кузнецова, Т. Мельник, Т. Кожухова, Б. Хокман, Т. Хілл, Р. Стерн та ін., а також аналітиками МВФ, Світового банку, Європейського банку, СОТ тощо. Але досі в літературі це питання залишається досить актуальним та недостатньо дослідженим.

Незважаючи на інтерес світової економічної науки до зазначеної проблеми, надзвичайно важливими залишаються питання, пов'язані з причинами такого уповільнення, наскільки це закономірне явище і чи є це уповільнення довгостроковою тенденцією або локальної аномалією.

Метою даної роботи є виявлення характеру причин, що зумовлюють уповільнення зростання світової економіки.

Результати дослідження. Аналітики міжнародних організацій здійснюють усебічний аналіз динаміки світового ринку та світової торгівлі. Міжнародний валютний фонд прогнозував уповільнення темпів зростання світової економіки в 2016–2017 рр. Оприлюднивши спочатку більш оптимістичні прогнози, МВФ із часом погіршив прогноз зростання світового ВВП до 3,6% у 2017 р. Світове зростання в 2018 р., за оцінкою, становило 3,7%, незважаючи на більш низькі темпи в деяких країнах, зокрема країнах Європи й Азії. За прогнозом, зростання світової економіки становитиме 3,5% у 2019 р. і 3,6% у 2020 р., що на 0,2 і 0,1 п. п. нижче, ніж прогнозувалося в жовтні минулого року. Прогноз світового зростання на 2019 і 2020 рр. вже переглядався у бік зниження [1].

Ці перегляди прогнозів також мають різну географію, вони поширюються на великі країни Латинської Америки (Аргентина, Бразилія і Мексика), країни Європи з ринком, що формується (Туреччина), Південну Азію (Індія), Східну Азію (Індонезія і Малайзія), Близький Схід (Іран) і Африку (Південна Африка), хоча Нігерія, Казахстан, Росія

і Саудівська Аравія належать до числа експортерів нафти, які отримують вигоди від підвищення цін на нафту. Однак у загальному плані ми спостерігаємо ознаки зниження темпів інвестицій та обротної промисловості в поєднанні з більш млявим зростанням торгівлі.

Але якщо звернутися до порівняльної статистики, то з даних Світової організації торгівлі ми можемо побачити, що світова торгівля зафіксувала найвищі темпи зростання за шість років у 2017 р. як за обсягом, так і за вартістю. Обсяг торгівлі товарами, вимірний за середнім показником експорту та імпорту, збільшився на 4,7%, що стало першим щорічним зростанням, яке перевищує 3,0% з 2011 р., тоді як експорт комерційних послуг збільшився на 8%, до 5,2 трлн. дол. У 2017 р. обсяг світового експорту товарів збільшився до 17,73 млн. дол. порівняно з 16,03 млн. у 2016 р. частково за рахунок підвищення цін на сировинні товари. Зростання послуг приблизно відповідає зростанню експорту промислових товарів. Світова торгівля товарами зросла на 4,7% у 2017 р. в натуральному вираженні, що було зумовлено зростанням попиту на імпорт у всьому світі. У 2018 р. експорт досягає рекордних показників у 19,6 трлн. дол. [2].

Більшість країн світу сприяла зростанню міжнародної торгівлі товарами. Серед основних країн-експортерів особливо сильний приріст зафіксовано в 2017 р. в Республіці Корея (15,8%) та Нідерландах (14,1%). Головні чотири світові експортери – Китай, Сполучені Штати Америки, Німеччина та Японія – відчули темпи зростання від 6% до 9%. Азія була головним чинником зростання обсягів торгівлі в 2017 р., збільшившись на 8%, а Європейський Союз був найбільшим експортером промислових товарів у 2017 р. на суму 4,67 трлн. дол., за ним – Китай із 2,13 трлн. дол. та США – 1,13 трлн. дол. [3].

Зростання обсягу торгівлі на 4,7% у 2017 р. було близьким до середнього показника 4,8% з 1990 р. і, як наводилося вище, міцно перевищує середній показник після кризи – 3,0%. Зростання торгівлі товарами в обсягах минулого року дещо пов'язане зі слабкістю торгівлі за попередні два роки, що забезпечило нижчу базу для поточної експансії. Той факт, що зростання торгівлі у вартісному вираженні було сильнішим, аніж в обсязі, відображає як збільшення кількості, так і зростання цін. Вплив на збільшення обсягів торгівлі досить різний, адже країни з перехідною економікою зазнали особливо сильного зростання експорту (24%) та імпорту (21%), натомість у країнах, що розвиваються, Азії та Океанії імпорт збільшився швидше, ніж експорт.

У розвинутих країнах експорт та імпорт зросли порівняно помірно, кожен з яких становив близько 9%. Також ми можемо спостерігати розвиток глобальних торгових дисбалансів, оскільки грошова вартість товарів, які експортують країни, що розвиваються, та країни з перехідною економікою у світі перевищує вартість товарів, які вони імпортують. Для розвинутих економік відбувається навпаки. Проте з 2015 по 2017 р. середній річний профіцит для країн, що розвиваються, становить 355 млрд. дол. Водночас річний дефіцит для розвинутих країн скоротився з 742 до 680 млрд. дол. [4]. Отже, можна зробити висновок, що загалом торгівля Північ – Південь стала більш збалансованою.

Незважаючи на поліпшення зростання торгівлі, деякі структурні чинники, які впливали на торгівлю в останні роки, все ще існують. До них належить низка ризиків, які можуть вплинути на міжнародну торгівлю. Сучасна міжнародна торгівля супроводжується комплексом ризиків, що мають багатofакторні передумови і різнорівневий характер прояви на окремих етапах здійснення зовнішньо-

торговельної діяльності, які обертаються валютно-фінансовими збитками і перешкоджають ефективній роботі підприємств на зовнішніх ринках. Ризики в міжнародній торгівлі є основними перешкодами для її зростання. Країни, які займаються глобальною торгівлею, мають справу не тільки з їхніми локальними бізнес-ризиками, а й із низкою ризиків глобального масштабу, пов'язаних із валютою, кредитами, інтелектуальною власністю, транспортом, етикою тощо. Ці ризики можуть перешкоджати розвитку міжнародного бізнесу, але є інструменти для обмеження наслідків цих ризиків для бізнесу.

Для значної частини іноземних виробників непереборною перешкодою стає прагнення багатьох країн до підвищення національної безпеки, пов'язаної із зовнішньою торгівлею і посиленням нормативно-технічних і економічних стандартів щодо імпорту масових споживчих товарів і машино-технічної продукції. Зростання ризиків, викликаних посиленням ролі технічних заходів обмеження імпорту, які будуть тільки наростати, пояснюється також збільшеними обсягами пропозиції на міжнародних ринках товарів сумнівної якості і невідомих компаній-виробників, у тому числі на рівні таких країн, як Китай. Прогнозується, що показники світової економіки у цьому році зменшаться, головним чином, через гірші фінансові умови в усьому світі, а деякі з найбільших світових економік підходять до кінця поточних економічних циклів, знижуючи світову економічну активність, особливо глобальний попит.

Інші ризики погіршення ситуації, які зараз видаються більш вираженими на найближчу перспективу, стосуються додаткових збоїв у зовнішньоторговельній політиці. Дві великі регіональні торговельні домовленості зараз піддаються змін: Угода між США, Мексикою та Канадою (яка чекає законодавчого затвердження) і Європейський Союз (щодо умов Brexit). Тарифи, запроваджені США щодо Китаю, на автомобілі й автомобільні запчастини, можуть порушити сформований ланцюжок поставок, особливо якщо будуть прийняті контрзаходи.

Більше того, ризики для глобальних економічних перспектив продовжують актуалізуватися через підвищену загальну політичну і торговельну напругу між Китаєм і США, що стимулює економічну невизначеність, урахувавши поточний стан торговельних відносин між двома найбільшими економіками світу в той час, коли економічне зростання в обох країнах також сповільнюється.

Між тим триває посилення готівки центральними банками в країнах із розвинутою економікою, може підштовхнути подальший відтік капіталу з ринків, що розвиваються, що ставить під загрозу свої фінансові ринки. На думку експертів, у 2019 р. світова економіка зазнає значного уповільнення внаслідок кількох чинників. Очікується, що згадана «тарифна війна» (включаючи відповідні тарифи) перешкоджатиме міжнародній торгівлі, ймовірно, знижуючи темпи зростання світової економіки. Більше того, оскільки більш високі тарифи можуть викликати інфляцію (та її очікування), можуть виникнути більш високі процентні ставки, які слугуватимуть додатковим стримуванням глобального економічного зростання.

Песимістичний прогноз на 2019 р. полягає у тому, що тривалі торгові суперечки, поступово зростаючі відсоткові ставки, зростання боргового навантаження та економічна невизначеність зійдуться разом, щоб підштовхнути світову економіку до спаду [5]. Заступник директора-розпорядника МВФ Девід Ліптон вже висловив думку, що наступна глобальна криза вже насувається, а світова банківська система абсолютно не готова до чергової кризи [6].

Уповільнення темпів зростання світової економіки МВФ пов'язує із загальним уповільненням зростання в країнах із ринком, що формується, проблемами в Китаї, зниженням цін на біржові товари і поступовим посиленням грошово-кредитних умов в США. Такої ж думки дотримуються і аналітики Європейського центрального банку, прогнозуючи, що світова економіка сповільниться в 2019 р., а потім стабілізується [7].

Описані проблеми прогнозування розвитку світової економіки пов'язані, зокрема, з численними дисбалансами та асиметріями. Економічні явища і процеси, що відбуваються в глобальній економіці, не можуть перебувати в стані рівноваги. Більше того, під впливом трансформаційних змін у глобальній економіці накопичуються асиметрії, порушуючи рівновагу, створюючи певний дисбаланс в її розвитку.

Асиметричність глобального економічного розвитку має два аспекти. З одного боку, це рушійна сила безперервного розвитку глобальної економічної системи, а з іншого – це перманентний конфлікт інтересів економічних суб'єктів на глобальних ринках, наприклад між транснаціональними корпораціями (ТНК) і державами, міжнародними організаціями, регіональними інтеграційними об'єднаннями.

Якщо ж до зазначених причин додати аналіз циклічності глобальної економіки, то нинішнє уповільнення темпів зростання світової економіки уявляється як звичайний цикл, пов'язаний із технологічними змінами: світ поступово відмовляється від старих класичних джерел енергії (нафти і газу) і технологічно переходить на поновлювані джерела енергії. Таку тенденцію ми можемо простежувати в усіх розвинених країнах та низці країн із перехідною економікою, яку вже називають «четвертою технологічною революцією». Тому ми зараз спостерігаємо цикл по синусоїді на спаді. Однак потім, після цього технологічного оновлення, знову можна буде очікувати цикл зростання синусоїди.

В Україні також відбувається бум у сфері розвитку поновлюваних джерел енергії. Існує думка, що наша країна має унікальну можливість, фактично обійшовши етап класичних джерел енергії, відразу перейти на наступний технологічний рівень. Однак усе це повністю буде залежати від того, як спрацює внутрішня економічна політика.

У середньостроковій перспективі на глобальну економіку впливатимуть три групи чинників [8]. Першу групу становить політика економічного стимулювання сукупного попиту і зрушення на енергетичних ринках (чинник, який є ключовим і в довгостроковій динаміці). До другої групи належать процес урбанізації і старіння населення, які посилюють поточні структурні проблеми. Нарешті, третя група чинників відрізняється невизначеністю і варіативністю параметрів, це – технологічні інновації та здатність до глобальної економічної взаємодії.

Роль технологічних інновацій у сучасній глобальній економіці є, з одного боку, найменш передбачуваною, а з іншою – визначальною для світового лідерства. Особливо актуальним є питання, які інновації та в яких масштабах будуть генеруватися Китаєм, Індією, Південною Кореєю, Сінгапуром та іншими країнами, що розвиваються. Технологічний прогрес та інновації досягли в провідних країнах світу такого рівня, за яким наступають принципові структурні зміни. Цифрова економіка докорінно змінює світові фінансові, товарні, сировинні ринки.

Отже, узагальнивши різноманіття чинників впливу на розвиток світової економіки, можна стверджувати, що глобальна економічна система знаходиться на межі перколяції, тобто якісних змін, пов'язаних зі зміною своєї структури, властивостей, кількістю елементів і поведінки [9].

Висновки. Таким чином, ключові чинники й умови, в яких функціонує сучасна економічна система, дають змогу зробити висновок про те, що уповільнення глобального зростання є не локальною аномалією, а стійкою довгостроковою тенденцією, і ця тенденція буде продовжуватися в наступні десятиліття.

Уповільнення зростання світової економіки – це довгостроковий тренд, пов'язаний із впливом кількох чинників: досягненням розвиненими економіками потенційних меж зростання; регулярними фінансовими кризами, частота та інтенсивність яких ростуть, а також системою світових фінансових ринків і колосальних дисбалансів.

Можливістю запобігти негативним наслідкам уповільнення зростання світової економіки може бути підвищення продуктивності праці, технологічні інновації, зокрема в енергетичному секторі, що здатне підтримати економічне зростання і сприяти скороченню бідності в країнах, що розвиваються.

Список використаних джерел:

1. Ослабление мирового подъема. *Бюллетень МВФ «Перспективы развития мировой экономики» (ПРМЭ)*. 2019. Январь. URL : <https://www.imf.org/~media/Files/Publications/WEO/2019/Update/January/Russian/russianjan2019weoupdate.ashx>.
2. World Trade Statistical Review 2018. URL : https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2018_e/wts2018chapter03_e.pdf.
3. Trade monitoring reports. The World Trade Organization. URL : https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/trade_monitoring_e.htm.
4. The International Trade Centre (ITC). URL : <http://www.intracen.org/>.
5. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). URL : <https://unctad.org/en/Pages/statistics.aspx>.
6. Европейский центробанк прогнозирует замедление роста мирового ВВП. *Лига. Финансы*. 27.12.2018. URL : <https://finance.liga.net/ekonomika/novosti/evropeyskiy-tsentrobank-prognoziruuet-zamedlenie-rosta-mirovogo-vvp>.
7. Key figures and latest releases at a glance. Statistics. URL : <https://www.ecb.europa.eu/stats/html/index.en.html>.
8. Кондратьев В. Перспективы роста мировой экономики. *Перспективы*. 2018. № 10(29). URL : http://www.perspektivy.info/oikumena/ekdom/perspektivy_rosta_mirovoj_ekonomiki_2018-10-29.htm.
9. Шкодіна І.В. Перколяція світового фондового ринку в умовах глобальної невизначеності. *Бізнес Інформ*. 2015. № 5. С. 221–225.

ПРИЧИНЫ ЗАМЕДЛЕНИЯ РОСТА МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ И МИРОВОЙ ТОРГОВЛИ

Аннотация. Статья посвящена актуальной проблеме замедления роста мировой экономики и мировой торговли. На основе анализа статистических данных прослеживается умеренный рост экспорта и импорта в развитых странах. Также наблюдается развитие глобальных торговых дисбалансов, таких как превышение денежной стоимости товаров, экспортируемых развивающимися странами и странами с переходной экономикой в мире, над стоимостью товаров, которые они импортируют. Прослежены структурные факторы, которые влияют на торговлю, оборачиваются валютно-финансовыми убытками и препятствуют эффективной работе предприятий на внешних рынках. Исследованы риски для глобальных экономических перспектив: дальнейший отток капитала из развивающихся рынков из-за продолжающегося усиления наличности центральными банками в странах с развитой экономикой; «тарифная война», что назревает и влечет за собой повышение процентных ставок; рост долговой нагрузки и экономическая неопределенность. Обобщены аналитические оценки замедления темпов роста мировой экономики различных международных финансовых организаций: общее замедление роста в странах с формирующимся рынком; проблемы в макроэкономических пропорциях Китая; торговые споры между США и Китаем; снижение цен на биржевые товары и постепенное ужесточение денежно-кредитных условий в США. Подход к комплексу локальных и глобальных причин усовершенствован привлечением к анализу принципа цикличности глобальной экономики, связанного с технологическими изменениями и переходом на возобновляемые источники энергии, так называемой «четвертой технологической революции». Доказано, что замедление роста мировой экономики является долгосрочным трендом, связанным с влиянием нескольких факторов: достижением развитыми экономиками потенциальных пределов роста; регулярными финансовыми кризисами, частота и интенсивность которых растут, а также системой мировых финансовых рынков и колоссальных дисбалансов.

Ключевые слова: замедление роста мировой экономики, умеренный рост экспорта и импорта, структурные факторы влияния на торговлю, «тарифная война», торговые споры, цикличность глобальной экономики, «четвертая технологическая революция».

CAUSES OF FACILITATING GROWTH OF THE WORLD ECONOMY AND WORLD TRADE

Summary. The article is devoted to the actual problem of slowdown of growth of the world economy and world trade. The purpose of the study, carried out in the article, is to identify the nature of the reasons for the slowdown in the growth of the world economy. On the basis of the analysis of statistical data, a moderate growth of exports and imports in developed countries was observed. There is also a development of global trade imbalances associated with the excess of the monetary value of goods exporting developing countries and countries in transition to the world over the value of the goods they import. Traces the structural factors that affect trade, turn into monetary and financial losses and impede the effective operation of enterprises in foreign markets. The risks to global economic prospects are investigated: the further outflow of capital from emerging markets due to the continued strengthening of cash by central banks in advanced economies; A "tariff war" that breaks up and entails an increase in interest rates; growth of debt load and economic uncertainty. The analytical estimates of the slowdown in the growth rate of the world economy of various international financial organizations are generalized: the general slowdown in emerging markets; problems in macroeconomic proportions of China; trade disputes between the US and China; lower commodity prices and a gradual increase in monetary conditions in the US. The approach to the complex of local and global causes has been enhanced by involving in the analysis of the principle of the cyclicity of global economies associated with technological change and the transition to renewable energy sources, the so-called "fourth technological revolution". Therefore, we can see a cycle along a sinusoid at a recession now. However, then, after this technological update, you can again expect a cycle of growth of the sinusoid. It has been proved that the slowdown in the growth of the world economy is a long-term trend associated with the influence of several factors: the achievement of potential growth boundaries by developed economies; regular financial crises, the frequency and intensity of which are rising, as well as the system of world financial markets and huge imbalances.

Key words: slower growth of the world economy, moderate growth of exports and imports, structural factors of trade influence, tariff war, trade disputes, cyclicity of the global economy, "fourth technological revolution".